
KONFERENCIA BESZÁMOLÓ

TRANSZ- ÉS MULTINACIONÁLIS VÁLLALATOK MAGYARORSZÁGON – „ÁLDÁS VAGY ÁTOK?”

Fiatal Közgazdászok Országos Találkozója
(Salgótarján, 2002. március 8–10.)

GROSZ ANDRÁS

Immáron 21. alkalommal került megrendezésre 2002. március 8–10. között a *Fiatal Közgazdászok Országos Találkozója*. Bár az év elején még úgy tűnt, hogy a FIKOT országos konferenciájának hazánk az elmúlt évtized egyik legdinamikusabb fejlődését felmutatni képes városa, Székesfehérvár ad otthont, szervezési problémák miatt a tavalyihoz hasonlóan idén is Salgótarjánban jöttek össze a fiatal – és a már tapasztaltabb – közgazdászok. Ezzel tulajdonképpen visszatért a rendezvény a szülővárosába, hiszen a nyolcvanas években hagyományosan Salgótarján volt a rendezvény helyszíne. Így a salgótarjáni szervezetnek és a jelenleg hivatalosan *Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Karának Salgótarjáni Intézeteként* futó főiskolának már nagy tapasztalata van a színvonalas szakmai előadásokat, valamint a kulturális és kísérőprogramokat évek óta sikeresen ötvöző esemény megrendezésében, amely kiváló alkalmat kínál mind a szakmai ismeretbővítésre és tapasztalatcserére, mind az ismerkedésre és kapcsolatépítésre.

A rendezvény külön aktualitását adta, hogy éppen egybeesett Salgótarján várossá nyilvánításának 80. évfordulójával. Mint a polgármester, *Pusztai Béla* kifejtette, a konferencia az elmúlt évtizedekhez hasonlóan közvetve vagy közvetlenül nagymértékben hozzájárul Salgótarján és Nógrád megye gazdasági felzárkózásához. A rendezvényt péntek este megelőző fogadást *Medgyessy Péter* miniszterelnök-jelölt, az MKT elnöke köszöntötte, aki mindenkit arra ösztökélt, hogy legyen büszke hivatására, merjen gondolkodni és a radikális gondolatokat bátran képviselni és vállalni.

A konferencia témája a multinacionális nagyvállalatok szerepe hazánk gazdasági és társadalmi szerkezetátalakításában. A téma több irányból való megközelítésének lehetőségét már a találkozó címe is jelezte, mely provokatívan „*Transz- és multinacionális vállalatok Magyarországon – Áldás vagy átok?*” hívta fel a figyelmet a multikat övező különböző véleményekre.

A transz- és multinacionális vállalatok a globalizálódó rendszerben a világgazdaság egyre meghatározóbb szereplői. Míg a teljes kibocsátás közel negyedét adják, addig a multikon belüli áruforgalom és a tevékenységükhöz kapcsolódó kereskedelem, becslések szerint eléri a világkereskedelem kétharmadát. A multik egyfelől számottevő mennyiségű munkahelyet teremtenek, másfelől az új termékek beveze-

tésével, új technológiák adaptálásával, új piaci folyamatokkal valamint új menedzsment módszerek alkalmazásával jelentős mértékben képesek hozzájárulni egy-egy térség gazdasági-társadalmi modernizációjához. Ma már elképzelhetetlen a cégek részvétele, tőkeereje és tudástranszfere nélkül bekapcsolódni a globalizálódó világ-gazdaságba és hosszú távon megőrizni egy térség nemzetközi versenyképességét.

Természetesen a multik megjelenésének számos negatív következménye is tapasztalható. Meghatározó súlyuk károsan befolyásolhatja a különböző országokban folytatott gazdaságpolitikát. Sokszor nem képesek beágyazódni megfelelő mértékben a helyi/lokális gazdasági vérkeringésbe, így kissé rendszeridegenként, sziget-szerűen működve hozzájárulhatnak egy duális, ellentmondásokkal terhelt gazdaság-szerkezet kialakulásához. Ugyanakkor a kultúrára is befolyásoló erővel bírnak, megváltoztathatják szokásainkat, életünket, értékrendünket.

A közgazdász-találkozó ezért azt a célt tűzte ki maga elé, hogy megpróbálja a transz- és multinacionális vállalatok Magyarországi szerepének legfontosabb kérdéseit úgy megvizsgálni, hogy a legfontosabb pozitívumok mellett szó essék a velük kapcsolatban felmerülő legfontosabb problémákról is. Hiszen az elmúlt évtizedben gazdasági átalakulása során hazánk is megtapasztalta a multik tevékenységének minden oldalát. A konferencia a témakört többféle oldalról, több megközelítéssel szándékozta körbejárni. Így a multiknak a világgazdaságban és hazánk gazdaságában betöltött szerepe mellett, előtérbe kerültek azok vállalati versenyképességének, termelékenységének és működésének legfontosabb jellemzői, valamint a fogyasztói szokásokra, magára az emberre, illetve az általa képviselt értékekre, kultúrára gyakorolt hatása is.

A szombati nap első előadója *Csernenszky László*, a gazdasági minisztérium főosztályvezető-helyettese elsősorban a multinacionális vállalatok nemzetközi gazdaságban betöltött szerepére hívta fel a figyelmet a globális vállalatok legfontosabb sajátosságait és jellemzőit ismertetve, majd a hazánkba érkező külföldi tőkebefektetések legfontosabb jellemzőit követően a kormány ez irányú törekvéseit foglalta össze. Az új évezredben megfigyelhető *tőkebeáramlás lassulásaként* több tényezőt is meghatározott, úgymint a külföldi tőkevonásban *Kelet-Közép-Európában megfigyelhető fokozódó versenyt*, vagy a *felszívó képességben egyre jobban megmutató korlátokat* (privatizáció lecsengése, nyugati országgrészben a szakképzett munkaerő hiánya, keleti országgrészben pedig a megközelíthetőség hiányosságai). A közelgő EU csatlakozással a versenypolitika érvényesítése miatt át kell értékelni az állami támogatások jelenlegi rendszerét. A *versenyképes telephelyfeltételek* megteremtésében a *makrogazdasági stabilitás*, a *gazdasági növekedés*, az átlátható jogi környezet és a hatékony államigazgatás mellett kiemelte az oktatás-képzés színvonalának emelését, a *kutató-fejlesztés* és az *innováció* erősítését, a gazdasági tevékenységet segítő *szolgáltatások* fejlesztését, valamint természetesen a különböző *hálózatokban rejlő szinergiáhatások* kihasználását.

Hasonló problémákból kiindulva hasonló eredményekre és következtetésekre jutott *Pitti Zoltán* tudományos munkatárs is (BKÁE), hangsúlyozva, hogy a sokak által hangoztatott *profitrepatriálás nem tekinthető jelentősnek*, köszönhetően az

igen alacsony társasági adónak, *a nyereség 60–70%-a visszaforgatásra kerül*. Annak ellenére, hogy megfigyelhető a befektetők bizonyos mértékű fluktuációja – ami azt jelenti, hogy az alacsonyabb technológiát igénylő, inkább bér munkaként jellemezhető termelés egy része már fokozatosan elhagyja az országot, és helyére magasabb technológiát alkalmazó, magasabb hozzáadott értékű tevékenység érkezik – nem minden szempontból pozitívak a folyamatok. Sajnálatosnak tekinthető, hogy a tapasztalt hozzáadott érték növekedésért elsősorban a tőkenövekmény és a termelékenység növekedése felelős, míg a hozzáadott értékben fokozatosan csökken a személyi jellegű (bér) költségek aránya. A termelékenység javulásban sem éri el az élőmunka intenzitás a 10%-ot.

A nemzetközi vállalatok kialakulásának feltételeit és lehetőségeit, esélyeit taglalta *Török Ádám* akadémikus Kelet-Közép-Európa vonatkozásában a szerves és a szervesen vállalati növekedés rövid elméleti áttekintését követően, felhívva a figyelmet, hogy Európában hasonlóan periférikus helyzetű gazdaságból mindössze *Finnországnak* sikerült kitermelni globális vállalatot. Mivel hazánkban és a szomszédos rendszerváltó államokban igen kevés az esély a szerves fejlődésre, ezért *Török* szerint e térségben sokkal enyhébb a fúziók versenypolitikai megítélése, ami azonban nem vállalat támogatás, hanem a vállalatfejlesztés elősegítése. Mindazonáltal *a nagyvállalat ma már egyáltalán nem egyenlő a nemzetközi szinten versenyképes vállalat fogalmával, ezért az állami pénzen való felhizlalás semmiképpen nem járható út*. Ezért csak egy-egy esetben látható a regionális nagyvállalatok kiépülésének versenypolitikai támogatása. Végül a következetes versenyszabályozás és a felzárkózás egyáltalán nem tekinthető ellentmondásnak, hiszen mindkettő integrációs követelmény.

Mr. Okabe a salgótarjáni ipari parkban letelepedő japán Mitsuba multinacionális cég vezérigazgatója belülről próbálta bemutatni egy multicég működését és a legfontosabb *telephelyválasztásra* hatással lévő tényezőket. Az előadás céljával ellentétben sajnos ez utóbbi kevésbé sikerült, így csak az azt követő kérdésekre adott válaszok nyomán tudtuk meg, hogy a Nógrád megyei székhely mellett *globálisan az európai vevőkhöz való közelség, mikroszinten pedig a támogatások és az olcsó munkaerő* szóltak. Érdekes stratégiát tükröz a vállalat, mely kifejezetten pozitívan értékelt, hogy Salgótarjában nincsen más multi, és ezért nincs aki felverje a béreket, hiszen az agglomerációs előnyök hasznosulása és a pozitív szinergiahatások általában ellensúlyozni képesek a magasabb, de ugyanakkor tapasztaltabb és képzetesebb munkaerőt terhelő költségeket.

Ugyancsak a vállalatokon belülről, azoknak is az irányítása felől, a *corporate governance* irányából közelítette meg a multinacionális vállalatok magyarországi szerepét *Angyal Ádám* egyetemi tanár (BKÁE). A corporate governance a globalizáció hatásaként és a gazdasági társaságok működési elvének, irányításának globalizálódásával terjed egyre jobban a világban és jelenik meg hazánkban is. Előadásában rendkívül érdekes és hasznos, konkrét gyakorlati tapasztalatokkal, esetekkel igazolta azt, hogy a külföldi tőke hazánkba érkezésével, a külföldi menedzsment megszokott módszereinek automatikus alkalmazása és a helyi gazdasá-

gi-társadalmi kultúra ismeretének hiánya és a szocializációban megmutatkozó különbségek milyen problémákhoz vezettek, illetve vezethetnek, jelentős mértékben korlátozva azok kitűzött sikereinek megvalósulását. Angyal továbbá felhívta a figyelmet, hogy a mindenki által ismert tőkebefektetések, új technológiák, termelési eljárások és termékek mellett mennyire fontos a *külföldi tőke letelepedése által a magyar gazdaságba hozott menedzsmenttudás, tapasztalat, különösen a corporate governace területén.*

A multik mélyebb bugyraiba és legbensőbb titkaiba vezette a közönséget ezt követően *Pál Gábor*, a Westel Rt. pénzügyi igazgatója, aki előadáscíméhez hűen kívülről-belülről bemutatta, egymással összehasonlította a magyar mobilpiac három résztvevőjének tevékenységét úgy, hogy közben kitért a multik legfontosabb jellegzetességeire, sajátosságaira is (pl. jövőkép, tervezési folyamat, minőségi stratégia, benchmarking, arculat, ügyfélkapcsolat, felelősségtudat, kommunikáció stb.).

Az Ernst & Young Kft. vezérigazgatója, *Terták Ádám* a *globalizációnak a szolgáltató szektor egyik legfontosabb alágazatára, a pénzügyi szférára gyakorolt hatását* és a hazai pénzügyi szektor fejlődését volt hivatott bemutatni. A nyolcvanas évek végének monopolizált pénzügyi rendszere privatizációjának és a külföldi működőtőke beáramlásának ismertetését követően az előadás legfontosabb mondanivalója a pénzügy területén tevékenykedő multinacionális cégek hazánkra gyakorolt hatásainak összefoglalása volt, melyek közül a legfontosabb egyfelől a *lakossági szolgáltatások minőségi/mennyiségi javulása* és az *üzleti szféra szolgáltatásainak javulása*, másfelől pedig egy *túlbanksított, multinacionális bankszektor létrejötte*, melyre erőteljes hatással vannak a *globális fúziók*.

A szombati előadásorozatot *Dobák Miklós* egyetemi tanár (BKÁE) fantasztikusan pörgő előadásával zárta, melynek témája a *Boundaryless Management*, azaz a korlátok nélküli menedzsment volt. Ez tulajdonképpen a különböző szervezetekre jellemző korlátok közül (vertikális, horizontális, külső és földrajzi) a földrajzi, vagy globális korlátok áttörésének kihívásaira helyezte a hangsúlyt. Ehhez többek között a *működőképes globális struktúrák létrehozása, a globális szupermenedzserek alkalmazása* vagy a komplexitás leküzdése mellett olyan egymásnak ellentmondó dolgokat kell elfogadnunk, mint pl. a kulturális sokszínűség szeretetének elsajátítása és a lokálpatriotizmustól való megszabadulás.

Veress József egyetemi tanár (BMGE) tiszte volt elkezdeni a vasárnapi napot, és sikerült előadásában több igencsak elgondolkodtató kérdést feltenni. Veress szerint az egész közgazdaságtudomány legnagyobb problémája, hogy sorra bomlanak fel a modern közgazdaságtudomány axiómái, különösen felgyorsult e folyamat a 2001. szeptember 11-ei eseményeket követően. Ezt bizonyítják a *lehetetlenségi tételek*. Nem valósítható meg egyszerre például rögzített árfolyam, tőkeáramlás és szuverén monetáris politika, de elképzelhetetlen egymás mellett a globalizáció, a regionalizáció és a nemzetállami fejlődés is. Magyarországra vonatkozó legfontosabb kérdése pedig az, hogy *hogyan lesz képes tartani hazánk versenyképességét a jelenlegi jövedelmi szintek mellett.*

Trautmann László egyetemi docens (BKÁE) „Multinacionális vállalatok és új generáció” címmel egy már inkább szociológiai aspektusból való megközelítéssel kísérletezett bemutatni a *multinacionális cégek hazánk társadalmára gyakorolt hatását*. A globalizálódó világban Trautmann egyre nagyobb szerepet tulajdonít az egymástól jól megkülönböztethető közös kultúrán felnőtt, szocializálódott generációknak. Alapvetően három jól megfigyelhető generációt különböztetett meg: a '89-es közös rendszerváltást megélt ún. Fidesz-generációt, a mai 20–30 évesek bevásárlóközpontokon felnőtt generációját, valamint az őket követő új generációt, melyben meghatározó már az automatizáció. Végso megállapítása: *az elmaradott rétegek felemelése a hatékonyság növelésének eszköze, nem csak szociálpolitikai kérdés*.

A multik társadalomra gyakorolt hatását elemezte tovább *Szalai Erzsébet* tudományos főmunkatárs, aki elsősorban a gazdasági tőke politikai és kulturális tőkévé transzformálódásának folyamatában és az eredeti tőkeátcsoportosításban érte tetten a hazánkban a rendszerváltást követően jelentkező globalizációt.

Végül a tavalyi találkozóhoz hasonlóan, idén is *Kopátsy Sándor* professzor provokatív, ahogy ő nevezte már többször több helyen elmondott prédikációja zárta a konferenciát, aki láthatóan meghatódott, amikor a résztvevők *80. születésnapja* alkalmából felköszöntöttek. Ismételten felhívta a figyelmet a közgazdaságtan olyan alapaxiómáinak megkérdőjelezésére, mint hogy a fejlődéshez alacsony inflációra, alacsony költségvetésre lenne szükség. Sokkal inkább a weberi puritán protestáns etika adja a modern ipari társadalmak és gazdaságok alapját, míg *a siker elsősorban a tehetség, a tudás és a pozitív erkölcs* hármásában keresendő.

Tudván, hogy a lapot nem csak közgazdászok olvassák, illetve, hogy a konferencia nem kifejezetten a regionális problémákkal foglalkozott, mégis úgy gondoljuk, hogy a felvetett téma, a multinacionális vállalatok hatása a magyar gazdaságra és társadalomra mindenképpen hasznos tapasztalatokkal szolgálhat valamennyiünk számára, hiszen a globalizáció hatását nem lehet megkerülni egyetlen tudományterületnek sem.